

ΝΕΑ ΣΙΩΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΤΕΥΧΟΣ Α'—ΙΒ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Σεβ. Ἰακώβου Καπενεκᾶ, Ἀρχιεπισκόπου Διοκαιοσαρείας, Ἰδρυσις τοῦ μοναχικοῦ Τάγματος τῶν Σπουδαίων καὶ ἡ διακονία αὐτῶν ἐν τοῖς Ἀγίοις Τόποις	5
Σεβ. Νικοδήμου Κατζίρουλη, πρ. Μητροπολίτου Ἀττικῆς καὶ Μεγαρίδος, Ἱερώνυμος Κοτσώνης ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἀγάπης	26
Μάρκου Ἀ. Σιώτου, Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὸ ἐπιστημονικὸν καὶ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερωνύμου Κοτσώνη	43
Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Γεθσημανὴ ἰδιοκτησία τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου	58
Ἀρχιμ. Νικοδήμου Μπαρούση, Ὀδοιπορικὸν τῆς Αἰθερίας (Μετάφρασις) ..	136
Ἱερομ. Δημητρίου Ντιγκμπασάνη, Σινάϊτου, Πάπυροι τοῦ Σινᾶ	173
Ἱεροδ. Γεωργίου Χ. Χρυσστόμου π.Θ., Ἡ διὰ τῆς εὐχῆς τῆς ἡ' ἡμέρας Ὀνοματοδοσία	213
Ἐκλογή καὶ Χειροτονία τοῦ Ἐπισκόπου Ἀνθηδῶνος	257
Ἐκκλησιαστικὰ Χρονικά	269
Πασχάλια Γράμματα	405
Πασχάλιος Πατριαρχικὴ Ἐγκύκλιος	408
Ἑόρτια Γράμματα	411
Πατριαρχικὸν Μήνυμα Χριστουγέννων	413
Περιεχόμενα τοῦ ΠΑ' τόμου (1989)	416

ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΟΥ ΤΑΦΟΥ

ΜΑΡΚΟΥ Α. ΣΙΩΤΟΥ

Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

**ΤΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ ΙΕΡΩΝΥΜΟΥ ΚΟΤΣΩΝΗ***

Ὁ αἰοίδημος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος Ἱερώνυμος Κοτσώνης († 19.11.1988) συνέχισε τὴν ὡραίαν πνευματικὴν παράδοσιν τῆς γενετείρας τοῦ νήσου Τήνου, ἡ ὁποία κατὰ τὴν λήγουσαν ἑκατονταετίαν τοῦ αἰῶνος μας ἔδωσεν εἰς τὰ ἀνώτατα πνευματικὰ ἱδρύματα τῆς πατρίδος μας δεκάδας πανεπιστημιακῶν διδασκάλων καὶ καλλιτεχνῶν, διεθνοῦς ἀναγνώρισεως. Μετὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ πτυχίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τῷ 1928 εἰργάσθη καὶ ἐμαθήτευσεν ὡς ἐπιστημονικὸς γραμματεὺς τοῦ αἰοιδίμου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κυροῦ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, τοῦ πολυγραφοτέρου ἐκκλησιαστικοῦ ἱστορικοῦ συγγραφέως τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, καὶ τότε ἀκόμη ἐν ἐνεργείᾳ τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς. Ἡ θητεία ἐκείνη τοῦ Ἱερωνύμου Κοτσώνη παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Χρυσοστόμῳ Παπαδοπούλῳ ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ διὰ τὰ μετέπειτα ἐπιστημονικὰ διαφέροντά του, περὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν καὶ τὰς πηγὰς αὐτῆς.

Κατόπιν διαγωνισμοῦ, κατὰ τὸ ἔτος 1934, ἔτυχεν ὑποτροφίας ἐκ τοῦ Μανουσίου Κληροδοτήματος τοῦ Πανεπιστη-

* Ὁμιλία ἀπαγγελεῖσα τὴν 22-11-1989 εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν, κατὰ τὸ φιλολογικὸν μνημόσυον ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἑτoυς ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου, τὸ ὁργανωθὲν ὑπὸ τοῦ Δ.Σ. τῆς «Διεθνoῦς τῆς Ἀγάπης».

μίου Ἀθηνῶν καὶ συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν. Τὰ τρία πρῶτα ἔτη παρηκολούθησε μαθήματα εἰς τὰ Πανεπιστήμια τοῦ Μονάχου, τοῦ Βερολίνου, καὶ τῆς Βόννης. Κατὰ τὸ ἔτος 1937 μετέβη εἰς τὸ Λονδῖνον, ὅπου παραλλήλως πρὸς τὴν παρακολούθησιν πανεπιστημιακῶν μαθημάτων συνεπλήρωσεν, εἰς τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου, τὴν διδακτορικὴν διατριβὴν του.

Πρὶν ἀκόμη ὁλοκληρώσῃ τὴν διατριβὴν του ἐκλήθη περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1937 ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ διδασκάλου του Hans Lietzmann εἰς τὸ Βερολῖνον, καθηγητοῦ τῆς Κ.Δ. καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχεγόνου Χριστιανισμοῦ, διὰ νὰ τοῦ ἀναθέσῃ τὴν εὐθύνην τῆς ὅλης ἐργασίας συγκεντρώσεως τῶν ἀρχαίων Χριστιανικῶν Ἐπιγραφῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Lietzmann εἶχεν ἐκτιμήσει τὰς πνευματικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς ἱκανότητας τοῦ μαθητοῦ του Ἱερωνύμου Κοτσώνη, κατὰ τὸν χρόνον τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Βερολίνου. Λόγω τοῦ παγκοσμίου ἐνδιαφέροντος εἶχε τότε ἀποφασισθῇ ἡ συγκέντρωσις καὶ ἡ ἐκδοσις τῶν Χριστιανικῶν Ἐπιγραφῶν τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὰ πρότυπα τῆς ἐκδόσεως τοῦ W. Dittenberger τοῦ ἔργου «Sylloge Inscriptionum Graecarum 3. Aufl. Leipzig 1915-1924». Πρὸς τοῦτο συνεκροτήθη ἐπιτροπὴ προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ Hans Lietzmann καὶ τῶν καθηγητῶν Νικολάου Λούβαρι, Γεωργίου Σωτηρίου καὶ Νίκου Βέη, καὶ τελοῦσα ὑπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου. Μετὰ τὴν ἐξασφάλισιν τῆς χρηματοδοτήσεως τοῦ ἔργου ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιώτου Ἑλληνοῦ Δ. Τσιρακοπούλου, ὁ Ἱερώνυμος Κοτσώνης, ὁ μόνος ἐργάτης τοῦ ὅλου ἔργου, ἤρχισεν τὰς ἐργασίας αὐτοῦ. Εἶχεν ἐγκατασταθῇ εἰς τὸ Γραφεῖον τοῦ καθηγητοῦ Σωτηρίου, ἐντὸς τοῦ κεντρικοῦ κτιρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς πτέρυγος αὐτοῦ, ὅπισθεν τοῦ ἀγάλματος Γρηγορίου τοῦ Ε', ὅπου συνεκεντροῦτο ὅλον τὸ ὕλικόν τῆς ἐκδόσεως καὶ ἐγένετο ἡ με-

λέτη αὐτοῦ. Ὡς βοηθὸς τοῦ Θεολογικοῦ Σπουδαστηρίου τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν εἶχον καὶ τοῦ γραφείου τούτου τὴν ἐπιμέλειαν. Ἐκεῖ πρωτοεγνώρισα τὸν Ἱερώνυμον Κοτσώνη, τὸν ὁποῖον ἔβλεπα σχεδὸν καθημερινῶς εὐχαρι, εὐσταλῇ, ἀεικίνητον, φιλόφρονα καὶ ἐγκάρδιον πρὸς πάντας, μὲ μίαν φωτογραφικὴν μηχανὴν «Laica» εἰς τὸν ὄμιον, ἓνα χαρτοφύλακα-βαλίτσα, κινούμενον ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον πρὸς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Πελοποννήσου, πρὸς μετάβασιν εἰς Κόρινθον διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ὕλικου τοῦ πρώτου τόμου τῶν Ἐπιγραφῶν τούτων. Κατὰ τὸ ἔτος 1963, μελετῶν τὸ προσωπικὸν ἀρχεῖον τοῦ καθηγητοῦ Ν. Λούβαρι διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ βιβλίου μου «Νικόλαος Λούβαρις, ἐν Ἀθήναις 1965», εὗρον εἰς αὐτὸ τὰς ἀποδείξεις εἰσπράξεως τῶν ἀποδοχῶν τοῦ Ἱερωνύμου Κοτσώνη. Σημειοῦται ὅτι ὁ καθηγητὴς Ν. Λούβαρις εἶχεν ὀρισθῇ ὑπὸ τοῦ χρηματοδότου Δ. Τσιρακοπούλου ἐκπρόσωπός του εἰς τὴν προδηλωθεῖσαν Ἐπιτροπὴν καὶ οἰκονομικὸς διαχειριστὴς τοῦ ὅλου ἔργου. Τοῦτο δυστυχῶς δὲν ὠλοληρώθη λόγῳ ἐνάρξεως τοῦ πολέμου τοῦ 1940-1941. Τοῦ ἔργου τούτου ἐξεδόθη μόνον τὸ πρῶτον τεῦχος τοῦ πρώτου τόμου ὑπὸ τὸν τίτλον: «Christliche Archaeologische Gessellschaft in Athen. Corpus der Griechisch-Christlichen Inschriften von Hellas. Herausgegeben von H. Lietzmann, Nikos A. Veis und G. Sotiriou. Band I': Die Griechisch-Christlichen Inschriften der Peloponnes. Lieferung I': Isthmos-Korinthos. Athen 1941.

Ὁ Ἱερώνυμος Κοτσώνης, οὕτως, εἶχεν ἀρχίσει ὑπὸ τοὺς καλυτέρους οἰωνοὺς τὴν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἐπιστημονικὴν του σταδιοδρομίαν. Ἡ εὐσυνείδητος, ἐπιμελημένη, καὶ σχολαστικὴ ἐργασία του εἰς τὴν προετοιμασίαν τοῦ τόμου τῶν Χριστιανικῶν ἐπιγραφῶν τῆς Κορίνθου, καὶ ἡ ἄνετος συνεργασία του μετὰ τῶν προαναφερθέντων Καθηγητῶν, δι' ἓνα τόσο σοβαρὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον, ὡς προελέχθη, ἐνδιέφερεν ὅλους τοὺς ἐπιστήμονας τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, συνετέ-

λεσεν ἀποφασιστικῶς, ὥστε εἰς τὸ πρόσωπόν του νὰ βλέπουν οἱ τότε ἐδῶ ἀρμόδιοι τὸν ἐπίλεκτον διάδοχον τῶν καθηγητῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου καὶ Βασιλείου Στεφανίδου. Ἡ ἀντίληψις αὕτη ἐνισχύθη ἀκόμη περισσότερο τῷ 1939, ὅτε ἐνεκρίθη παμπσηφεί καὶ ἐδημοσιεύθη ἡ ἐναίσιμος ἐπὶ διδαστορία διατριβή του «Γὰ χρονολογικὰ ζητήματα τοῦ σταυροῦ καὶ τὰ μονογράμματα Χ καὶ ΧΡ».

Ἡ ὄντως λαμπρὰ καὶ ἐπίζηλος ἐκτίμησις τῶν ἱκανότητων καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ κατὰ πάντα φερέλπιδος νεαροῦ ἐπιστήμονος Ἱερωνύμου Κοτσώνη προεκάλεσε τὰς ἀνησυχίας καὶ τὸν ἀθέμιτον ἀνταγωνισμόν ἄλλου διεκδικητοῦ τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐμπλοκὴν τοῦ Ἱερωνύμου εἰς τὰς ὅλως ἀνεπιθυμήτους καὶ ἄκρως ἀντιτιθεμένας πρὸς τὸν χαρακτῆρά του συμπληγάδας τῶν τότε συνήθων ἀντεκδικήσεων διὰ τὴν κατὰληψιν πανεπιστημιακῆς τιнос ἑδρας. Εὐγενὴς καὶ πάντοτε ὑποχωρητικός, διὰ νὰ μὴ γίνῃ προσωπικῶς ἐμπόδιον εἰς τὴν πρόοδον ἄλλου συναδέλφου του, ἄφησεν εἰς ἐκεῖνον ἐλεύθερον τὸ πεδίον διεκδικήσεως τῆς πανεπιστημιακῆς ἑδρας. Εἰς τοῦτο συνετέλεσαν ἀποφασιστικῶς καὶ δύο ἄλλα περιστατικά· κάποια ἀτυχὲς ἀλληλογραφία μετὰ τοῦ καθηγητοῦ Δημητρίου Μπαλάνου, καὶ ἡ τότε προσωπικὴ γνωριμία του μετὰ τοῦ ἀοιδίου Ἀρχιεπισκόπου κυροῦ Χρυσάνθου. Ἐκτοτε ὁ Ἱερώνυμος Κοτσώνης, χωρὶς νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς ἐπιστημονικὰς συγγραφάς του, ἐστράφη πρὸς τὰς ὑπηρεσίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ πρὸς τὴν ἀσκησιν τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης. Ὡς πρὸς τὸν συνδυασμὸν τοῦτον ἀμφοτέρων τῶν ζωηρῶν διαφερόντων του εἶχε πάντοτε ὡς ὑπόδειγμά του τὸν πρῶτον μεταπτυχιακὸν διδάσκαλόν του, τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Χρυσόστομον Παπαδόπουλον. Τολμῶ νὰ εἶπω ὅτι ἡ ἐπιστήμη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας ἐζημιώθη πολὺ διὰ τῆς στροφῆς ταύτης τοῦ Ἱερωνύμου πρὸς τὰ ἔργα τῆς ἐκκλησιαστικῆς

διοικήσεως καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἐνῶ ἀσφαλέστατα ὠφελήθη τὰ μέγιστα ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία.

Ἡ προαναφερθεῖσα φιλόανθρωπος ὑποχωρητικότης τοῦ Ἱερωνύμου ἦτο θέλημα Θεοῦ νὰ ἐπαναληφθῇ ἐπιζημίως καὶ ἅπαξ καὶ δῖς. Προσωπικῶς ἐλυπήθην τὰ μέγιστα, ὅτε δι' αὐτῆς ἀνέτρεψε τὰς ἐν γνώσει του προσπαθείας μου προωθήσεως τῆς ὑποψηφιότητός του διὰ τὴν πλήρωσιν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως, Σύρου, Τήνου κλπ., τῆς ἐν χηρείᾳ τότε εὐρισκομένης. Ἦρκεσε μία ἀπλῆ τότε ἐπίσκεψις τοῦ κατέχοντος σήμερον τὴν ἑδραν τῆς μητροπόλεως ταύτης Σεβασμιωτάτου Δωροθέου, τοῦ ἀσκοῦντος ἰσαξίως τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης, διὰ νὰ δηλώσῃ εἰς αὐτὸν ὁ συνυποψήφιος του Ἱερώνυμος ὅτι ὅχι μόνον δὲν θέλει νὰ γίνῃ ἐμπόδιον εἰς τὴν ἐκλογὴν του, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ συνηγορήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς καὶ τοὺς πολυδιαστάτους πνευματικοὺς ὁραματισμοὺς του ὁ Ἱερώνυμος Κοτσώνης συνειργάσθη ἐπὶ μακρὸν καὶ μετὰ τῆς ἀδελφότητος τῶν Θεολόγων «Ζωὴ» καὶ «Ἀπόστολος Παῦλος». Ἀλλωστε καὶ πρὸ τῆς μεταβάσεώς του εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εἶχεν ἐπιδείξει τὰς ἱκανότητάς του διὰ τὰ προβλήματα τῆς κοινωνικῆς μερίμνης καὶ τῆς νεολαίας. Ἐπὶ πενταετίαν εἶχε προσφέρει τότε τὰς ὑπηρεσίας του πρὸς τὸν Προσκοπισμὸν καὶ τὴν Χριστιανικὴν Ὁργάνωσιν τῶν Νέων.

Μέσα εἰς αὐτὰ τὰ πραγματικὰ δεδομένα ἐπετελέσθη καὶ τὸ ἀξιολογώτατον ἐπιστημονικὸν καὶ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Ἱερωνύμου Κοτσώνη. Οὗτος συνέταξεν ἐν συνόλῳ τεσσαράκοντα (40) αὐτοτελεῖς, πρωτοτύπους ἐπιστημονικὰς ἐργασίας, διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως, διὸ καὶ ἐξ αὐτῶν αἱ δώδεκα (12) μετεφράσθησαν εἰς ξένας γλώσσας καὶ ἐδημοσιεύθησαν αὐτοτελῶς καὶ εἰς ξένα διεθνοῦς ἀναγνωρίσεως ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Αἱ ἐργασίαι αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ διακριθοῦν εἰς τρεῖς κατηγορίας. Εἰς τὴν πρώτην τούτων ἀνήκουν ὅσαι διαπραγματεύονται θέματα ἐκκλησιαστικὰ θεολογικά, εἶναι δὲ ταῦτα δεκαεννέα τὸν ἀριθμὸν. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγο-

ρίαν ἀνήκουν ὅσαι διαπραγματεύονται θέματα τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, δεκαπέντε τὸν ἀριθμὸν. Τέλος εἰς τὴν τρίτην κατηγορίαν ἀνήκουν ὅσαι ἀναφέρονται εἰς θέματα τῆς Ποιμαντικῆς, εἶναι δὲ αὗται πέντε τὸν ἀριθμὸν.

Αἱ ἱστοριοθεολογικαὶ ἐργασίαι

1. Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανός, ὁ πρῶτος Χριστιανὸς Χρονογράφος. «Θεολογία» 1937.

2. Ὁ σταυρὸς ὡς μηχανὴ ἀνάγουςα εἰς ὕψος. «Ἐκκλησία» 1938.

3. Τὰ χρονολογικὰ ζητήματα τοῦ σταυροῦ καὶ τῶν μονογραμμάτων Χ καὶ ΧΡ. Ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 112 (Διδακτορικὴ διατριβή).

4. Ἡ Χριστιανικὴ ἀνατροφή τῶν παιδῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῶν κατακομβῶν, ἐν Ἀθήναις 1939.

5. Ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ συντήρησις τῶν Κληρικῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, ἐν Ἀθήναις 1940.

6. Ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη καὶ ἡ Βίβλος. «Ἀκτῖνες» 1950.

7. Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων, Ἀθῆναι 1952, σελ. 190.

8. Λουκᾶς ὁ Νοταρᾶς, ὁ πρῶτος ἐθνομάρτυς, Ἀθῆναι 1953, σελ. 24. Σχῆμα μικρόν.

9. Διάλογος ἐκ τῆς κατὰ τὸν β' αἰῶνα τελετῆς τοῦ βαπτίσματος, ἐν Ἀθήναις 1957. Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία».

10. Ἡ πολιτικὴ τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους ἐναντι τῶν Χριστιανῶν, Ἐν Ἱεροσολύμοις 1957 σελ. 52. Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Νέα Σιών».

11. Aus der Endzeit von Byzanz Bürklüdsche Mustafa. Ein Martyrer für die Koexistenz zwischen Islam

und Christentum. München 1957. Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Byzantinische Zeitschrift». Ἐδημοσιεύθη καὶ ἑλληνιστὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «ΕΚΛΟΓΗ», τόμ. Θ' τεῦχος 91, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐνας πρωτοπόρος τῆς ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας».

12. Ἡ ἐπὶ τὴν νίκην πεποιθήσις τῶν πρώτων Χριστιανῶν ὡς ἱεραποστολικὴ δύναμις, ἐν Ἀθήναις 1958, σελ. 144, σχῆμα μικρόν.

13. Die griechische Theologie. Ἐκ τοῦ τόμου: «Die Kirchen der Welt. Die Orthodoxe Kirche in griechischer Sicht». Bd. 1, Teil 2, Stuttgart 1960.

14. Ἡ θέσις τοῦ Αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου εἰς τὴν θείαν λατρείαν. Ἐκ τοῦ τόμου εἰς μνήμην Περικλέους Βιζουκίδου, Θεσσαλονίκη 1960.

15. Αἱ ἐν Ρώμῃ Ἱπποδρομίαι περὶ τῆς παρὰ τὴν Μουλβίαν γέφυραν μάχης. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Ἐκ τοῦ τόμου εἰς μνήμην τοῦ Κ. Ἀμάντου, Ἐν Ἀθήναις 1961.

16. Αἱ περικοινοβιακῆς ζωῆς ἀντιλήψεις τοῦ Μ. Βασιλείου. Τόμος πανηγυρικὸς τῆς «Ἐπιστ. Ἐπετηρίδος τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Παν/μίου Θεσσαλονίκης, ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδῃ τοῦ Ἀγίου Ὁρους, Θεσσαλονίκη 1963.

17. Ἡ ἀκτημοσύνη τῶν Μοναχῶν καὶ τῶν Αὐτοκρατόρων Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ καὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου, «Ἀρχεῖον Πόντου», τόμ. 26, Ἐν Ἀθήναις 1964.

18. Τινὰ περὶ τῆς μοναχικῆς ἀκτημοσύνης κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον. «Ἐκκλησία» 40, 1962, 373 ἑξ.

19. Τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Ἐκ τοῦ τόμου «Ὁ κόσμος τῆς Ὁρθοδοξίας» σελ. 45-66. Ἐκδοσις «Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου», Θεσσαλονίκη 1968.

Αἱ ἐργασίαι ἐπὶ θεμάτων τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου

1. Ἡ «Ἐπίκλησις» ἐν ταῖς λειτουργίαις τῶν Ἀγγλικανῶν. Περιοδικὸν «Ἐκκλησία», Ἀθῆναι 1938.
2. Ἡ ψῆφος τῶν κληρικῶν. Ἱστορικοκανονικὴ ἄποψις, Ἀθῆναι 1954, σελ. 30.
3. Ἡ θέσις τῶν λαϊκῶν ἐντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ, κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1956, σελ. 70. Ἡ ἐργασία αὕτη μετεφράσθη καὶ γερμανιστί. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐδημοσιεύθη καὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἀκτῖνες» τοῦ ἰδίου ἔτους ἄρθρον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ θέσις τῶν λαϊκῶν εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν μας ὀργανισμόν».
4. Ἰδιάζουσα περίπτωσις «Ἐκκλησιαστικῆς Οἰκονομίας». Ἡ θεία Εὐχαριστία μεταφερόμενη ὑπὸ μὴ Χριστιανῶν γυναικῶν, Ἐν Ἀθήναις 1956.
5. Ἡ κανονικὴ ἄποψις περὶ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ἑτεροδόξων (Intercommunio), Ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 235.
6. Προβλήματα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Οἰκονομίας», Ἐν Ἀθήναις 1957, σελ. 280. Μετεφράσθη καὶ γαλλιστὶ καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Βέλγιον τῷ 1971.
7. Ἡ ἀπὸ κανονικῆς ἀπόψεως ἀξία τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν ἐπὶ Φραγκοκρατίας καὶ Ἑνετοκρατίας, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1957, σελ. 24. Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς».
8. Περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἐν Ἀθήναις 1958. Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Θεολογία». Ἐδημοσιεύθη καὶ ἀγγλιστὶ εἰς τὸ περιοδικὸν «The Greek Orthodox Theological Deview» τῆς Βοστώνης (Boston, Mass) τοῦ ἔτους 1958.
9. Verfassung und Aufbau der Orthodoxen Kirche. Ἐκ τοῦ προαναφερθέντος τόμου: «Die Orthodoxe Kirche

im griechischer Sicht», Bd 1, Teil 1, Stuttgart 1959, 169-174.

10. Αἱ πρὸς ἀλλήλους σχέσεις τῶν Ποιμένων τῆς Ἐκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1960. Ἐκ τοῦ τόμου τῆς Θεολ. Ἐπετηρίδος τῆς Θεολ. Σχολῆς Θεσσαλονίκης.

11. Ἡ ἐλευθερία καὶ ὁ καταναγκασμὸς εἰς τὰ προβλήματα τῆς διαδόσεως τῆς πίστεως. Ἐναρκτήριο μᾶθημα. Θεσσαλονίκη 1960 καὶ ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς». Μετεφράσθη καὶ ἀγγλιστί.

12. Ἡ συνήθεια ἐν τῷ νεωτέρῳ Κανονικῷ Δικαίῳ. Ἡ φύσις τῆς, ἡ ἐπίδρασίς τῆς, καὶ αἱ σχέσεις τῆς πρὸς τὸ ἔθιμον, Θεσσαλονίκη 1961. Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς». Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἀγγλιστὶ εἰς Bruxelles, τῷ 1960.

13. Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ΙΘ' κανόνος τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Θεσσαλονίκη 1961. Ἐκ τοῦ τόμου τῆς Ἐπιστ. Ἐπετηρίδος τῆς Θεολ. Σχολῆς Θεσσαλονίκης. Ἐδημοσιεύθη καὶ ἀγγλιστὶ εἰς τὸ «Etudes Byzantines», Paris 1961 τόμ. XIX.

14. Πολυγραφημέναι σημειώσεις τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Τόμοι 1-3. Θεσσαλονίκη 1960-1962.

15. Das Kanonische Recht wie es in der Kirche Griechenlands angewahnt wird. Περιοδικὸν «Kyrios» IV, 1964, Heft 3.

Ἔργασια ἐπὶ θεμάτων τῆς Ποιμαντικῆς

1. Τὸ «φιλόανθρωπον» εἰς τοὺς κανόνας τοῦ Μ. Βασιλείου, «Ἀκτῖνες» 1955.

2. Τὸ «Χριστιανικὸν Φιλόανθρωπον» καὶ οἱ ἱεροὶ κανόνες τῆς Ἐκκλησίας. «Ἀκτῖνες» 1955.

3. Τὸ μήνυμα τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὸν σύγχρονον κόσ-

σμον. (Ἀπὸ τὰ προβλήματα τῆς Ποιμαντικῆς). Ἐν Ἀθήναις 1956. Ἀπὸ τὸ περιοδικὸν «Ἀνάπλασις».

4. Αἱ βάσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἠθικότητος. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» Θεσσαλονίκη 1966.

5. Παραδόσεις Ποιμαντικῆς (ἀντὶ χειρογράφου). Θεσσαλονίκη 1962.

Ἐπιστημονικὰ ἄρθρα εἰς Ἑγκυκλοπαιδείας

α'. Εἰς τὴν «Θρησκευτικὴν Χριστιανικὴν Ἑγκυκλοπαιδείαν» ἐδημοσίευσε τὰ κάτωθι αὐστηρῶς ἐπιστημονικὰ ἄρθρα: «Εὐσέβιος ὁ Καισαρείας ἢ ὁ Παμφίλου», «Ἐφραίμ ὁ Σύρος», «Θεοδώρητος ὁ Κύρου», «Θέκλα ἡ πρωτομάρτυς», «Θεόδωρος ὁ Ἡρακλείας», «Θεόδωρος ὁ Καισαρείας», «Θεόδωρος ὁ Μοψουεστίας», «Θεόκτιστος ὁ Καισαρείας», «Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος», «Ἱερώνυμος», «Ἰούλιος ὁ Ἀφρικανός», «Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης», «Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης» καὶ «Ἰχθύς».

β'. Εἰς τὴν μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἑγκυκλοπαιδείαν τοῦ Παύλου Δρανδάκη τὸ ἄρθρον «Αἰθιοπικὴ Ἐκκλησία».

γ'. Εἰς τὴν «Θρησκευτικὴν καὶ Ἠθικὴν Ἑγκυκλοπαιδείαν» τοῦ Ἀθαν. Μαρτίνου ἐδημοσίευσε τὰ ἄρθρα: «Ἀγίων Ἀνακήρυξις», «Αἵρετικῶν βάπτισμα», «Ἀποστασία», «Ἄσυλον», «Βασίλειον Ἱεράτευμα», «Βασιλεύς», «Γράμμα», «Δικαστήρια», «Δόκιμος», «Ἐπίσκοπος», «Ἑγούμενος», «Ἑγουμενία», «Κανονικὸν καὶ Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον», «Μητροπολιτικὸν Συμβούλιον», «Μικτὸς γάμος», «Μοιχεία», «Μοναχός, μοναχή», «Μουρατίδης Δωροθέου Κωνσταντῖνος», «Νηπιοβαπτισμός».

δ'. Εἰς τὴν Γενικὴν Παγκόσμιον Ἑγκυκλοπαιδείαν «La Rousse» ἐδημοσίευσεν τὰ ἄρ-

θρα «Αἰθιοπικὴ Ἑκκλησία», «Ἀκρίβεια», «Ἀκτημοσύνη», «Ἀρχιεπισκοπή, Ἀρχιεπίσκοπος» καὶ «Αὐτοκέφαλον Ἑκκλησίας».

Μεταφράσεις ξένων βιβλίων

Ἀξιολογώτατον ὑπῆρξε τὸ μεταφραστικὸν ἔργον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου Κοτσώνη. Ἐν συνόλῳ μετέφρασεν ἑννέα ξένα βιβλία. Τὰ δύο ἐξ αὐτῶν ἐκάλυψαν μέγα κενὸν τῆς ἐλληνικῆς χριστιανικῆς βιβλιογραφίας. Πρόκειται περὶ τῶν διεθνῶς γνωστῶν ἔργων. α) τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ J o s e p h H o l z n e r, ὁ Παῦλος, ἔκδοσις θ' Ἀθῆναι 1973. καὶ β) τοῦ ἐπίσης Γερμανοῦ καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας R o m a n o G u a r d i n i, ὁ Κύριος, τόμοι α-γ' Ἀθῆναι 1955-1956. Τὰ ἄλλα ἑπτὰ μεταφρασθέντα ὑπ' αὐτοῦ βιβλία ἐδημοσιεύθησαν εἰς συνεχείας τοῦ περιοδικοῦ «Ἀκτῖνες» ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἐραστος Ὀλυμπᾶς».

Τὰ λοιπὰ δημοσιεύματα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου

1. Πρακτικοῦ χαρακτῆρος: Ἐγκόλπιον προσκοπικῶν προσευχῶν. Ἀθῆναι 1954. Μηνύματα ἀγάπης, Ἀθῆναι 1950. Ὁδηγὸς Ἐπισκεπτρίας. Ἀθῆναι 1957. Ὑπόμνημα πρὸς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ἐν Ἀθήναις 1959.

2. Κηρύγματα. Μηνύματα χαρᾶς. Ὑπὲρ ἑκατὸν ὁμιλίαι δημοσιευθεῖσαι εἰς τὰς ἐφημερίδας «Καθημερινή» καὶ «Ἐμπρός», μεταδοθεῖσαι καὶ ἀπὸ Ραδιοφώνου, κατὰ τὰς ἀναμεταδόσεις τῆς Θείας Λειτουργίας ἀπὸ τῶν Βασιλικῶν Ἀνακτόρων, Ἀθῆναι 1977 σελ. 392.

3. Ἄρθρα δημοσιογραφικοῦ χαρακτῆρος καὶ βιβλιοκρισίαι εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά.

4. Δεκάδες Ἐγκυκλίων, Μηνυμάτων, Εἰρηνικῶν Γραμ-

μάτων, Κανονισμῶν ἐκκλησιᾶς, ὑπηρεσιῶν καὶ ἰδρυμάτων, σχεδίων Νόμων, ἐν οἷς καὶ τὸ τοῦ Ν.Δ. 126/1969 «Περὶ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος».

5. Τὰ πεπραγμένα τῆς Ἀρχιεπισκοπικῆς δράσεώς του:
α) «1829 ἡμέραι (17 Μαΐου 1967 - 16 Μαΐου 1972) εἰς τὸ «Πηδάλιον». Τόμ. 1, ἐν Ἀθήναις 1972. Τόμος 2 (τεύχη 1-2), ἐν Ἀθήναις 1975. β) «Τὸ δρᾶμα ἐνὸς Ἀρχιεπισκόπου, ἐν Ἀθήναις 1975, ἐκδ. 2α». γ) «Περὶ τοῦ Οἰκονομικοῦ προβλήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1975.

6. Δημοσιεύματα μετὰ τὴν παραίτησίν του: «Ἀγαπισμός. Τὸ καινούργιο σύστημα ζωῆς», Ἀθῆναι 1982. «Ἡ ἀγάπη δὲν εἶναι οὐτοπία», Ἀθῆναι 1981. «Εἴμαστε Χριστιανοί;» Ἀθῆναι 1984. 1986.

Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου

“Ὅλα τὰ συγγράμματα τοῦ σήμερον τιμωμένου μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς καθαρᾶς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα αὐτῶν εἶναι: ἡ πρωτοτυπία τῶν ἐξεταζομένων θεμάτων καὶ τῶν συμπερασμάτων τοῦ συγγραφέως· ἡ ὑψηλὴ στάθμη τῆς ἐρεῦνης καὶ τῶν μικροτέρων ἀκόμη ἐργασιῶν· ἡ ἀντικειμενικότης καὶ ἡ πειστικότης τῶν ἐπιχειρημάτων, ἡ πληρότης, ἡ μεθοδικὴ καὶ συστηματικὴ ἐπεξεργασία ἐκάστου θέματος καὶ ἡ διαφώτισίς του διὰ τῆς ὀρθῆς χρήσεως τῶν πηγῶν καὶ τῆς ἐκάστοτε εἰδικῆς βιβλιογραφίας· ἡ ὀργανικὴ διάταξις τῆς ὕλης· ἡ καθαρὰ παρουσίασις τῶν δυσκολιῶν τῆς ἐρεῦνης ἐκάστου θέματος καὶ ἡ ἐνδεδειγμένη πάντοτε ἀντιμετώπισις παλαιοτέρων ἐσφαλμένων ἀντιλήψεων· ἡ κριτικὴ ἀξιολόγησις καὶ ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεία τῶν πραγματικῶν ἱστορικῶν δεδομένων, ὥστε νὰ παρουσιάζεται ἀβίαστος ἡ ἐξαγωγή ὅλων τῶν συμπερασμάτων· ἡ ἀπλῆ, σαφής, καὶ κατὰ κανόνα ρέουσα γλωσσικὴ καὶ ἐννοιο-

λογικὴ διατύπωσις. Διὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἐλάχιστοι ἐκ τῶν ἐργασιῶν τούτων ἐπεκρίθησαν (δύο τὸν ἀριθμόν), καὶ μάλιστα κατὰ μεροληπτικὴν παρεξήγησιν τῶν θέσεων του, ἀλλὰ καὶ διεθνῶς προεβλήθησαν. Πράγματι ὅλα τὰ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου συνιστοῦν οὐσιαστικὴν συμβολὴν εἰς τὴν καθόλου διεθνῇ ἔρευναν τῆς τε Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου. Ὁ συντάκτης των ἄριστα ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένος ἀπὸ τοὺς διασημωτέρους καθηγητὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἡμετέρους καὶ ξένους, καὶ τέλειος γνώστης τῶν πηγῶν τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, ἐπέλεγε μὲ πολλὴν ἀνεσιν καὶ εὐστοχίαν ἐκεῖνα τὰ θέματα τῶν ἐργασιῶν του, τὰ ὅποια παρουσίαζον ἀκόμῃ καὶ σήμερον μεγάλην ἐπικαιρότητα καὶ ἀπησχόλουν ζωηρῶς τὸ ἐνδιαφέρον τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας.

Κατὰ τὴν κρίσιν μου, δύο εἶναι τὰ πλεόν ἀξιόλογα ἐκ τῶν ἔργων του. α) «Τὸ ἐνθουσιαστικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Μαρτύρων, ἐν Ἀθήναις 1952» καὶ β) «Ἡ ἐπὶ τὴν νίκην πεποίθησις τῶν πρώτων Χριστιανῶν ὡς ἱεραποστολικὴ δύναμις, Ἀθῆναι 1958». Εἰς τὰς σελίδας τῆς τελευταίας ταύτης ἐργασίας του ἐκφράζεται ὡς ὁ πλεόν ὥριμος ὀρθόδοξος δογματικὸς θεολόγος, προβάλλων τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὸν θάνατον ὡς τὸ ἰσχυρότερον ὄπλον τοῦ Σατανᾶ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῶν μὲν ἁμαρτιῶν των συγχώρησιν, τοῦ δὲ θανάτου τὴν κατάργησιν, διὰ τοῦ ἰδικοῦ του θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεώς του.

Ὁ Ἱερώνυμος Κοτσώνης ὡς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος

Ὁ ἀείμνηστος Ἀρχιεπίσκοπος Ἱερώνυμος ἐπέδειξε κατὰ μείζονα λόγον τὰς ψυχικὰς ἀρετὰς καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς ἱκανότητάς του ὡς πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος :

α) πρὸς τοὺς φοιτητάς του, τοὺς ὁποίους ἀντεμετώπιζεν ὡς προσωπικοὺς φίλους καὶ συνεργάτας του, μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας, καὶ χάριν τῶν ὁποίων ἐνωρίτατα

συνέταξε καὶ ἐξέδωκε τὰς πανεπιστημιακὰς παραδόσεις του τοῦ τε Κανονικοῦ Δικαίου καὶ τῆς Ποιμαντικῆς· β) πρὸς τοὺς πανεπιστημιακοὺς συναδέλφους του, πρὸς τοὺς ὁποίους συμπεριεφέρετο πάντοτε ἀψόγως καὶ χριστιανοπρεπῶς· γ) πρὸς τὴν κοινωνίαν τῆς Θεσσαλονίκης, ἀφήσας εἰς ὅσους τὸν ἐγνώρισαν ἀρίστην καὶ διαρκῆ ἀνάμνησιν. "Ὅσοι τυχὸν ἐθίγησαν ἐκ τῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Θεσσαλονίκης δράσεώς του ἀντεμετωπίσθησαν μετὰ πολλῆς καὶ εὐγενοῦς ἡπιότητος, γενναιοψυχίας καὶ ὑποχωρητικότητος. Διὰ πάντα ταῦτα καὶ ἐξετιμήθη ὑπὸ ὅλων ὡς κατ' ἐξοχὴν ἄξιος σεβασμοῦ πνευματικὸς διδάσκαλος.

Σεβασμιώτατοι, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι,

Μελετῶν τὰ συγγράμματα τοῦ ἀοιδήμου Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου διὰ νὰ γράψω τὰ ὅσα ἠκούσατε, ἔδοκίμασα πικρίαν καὶ θλίψιν, διότι ἐσκέφθην ὅτι ἡ Θεολογικὴ μας ἐπιστήμη δὲν ὠφελήθη τόσον ἀπὸ αὐτόν, ὅσον ἐγγυῶντο ἡ ἐπιστημονικὴ του κατάρτισις, ἡ ἐργατικότης του, αἱ γνώσεις, αἱ ἀρεταὶ του, καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου τὸ ἱστορικὸν κύτταρον τῆς ἰδιοσυγκρασίας του. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀγίαν ἡμῶν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἀπεστέρησε τὴν θεολογικὴν μας ἐπιστήμην μιᾶς ἀσφαλῶς σπανίας προσφορᾶς. Οὕτως ἔδοξεν εἰς τὸν τὰ πάντα διέποντα τὰ τῶν ἀνθρώπων. Εἴη τὸ ὄνομα αὐτοῦ δεδοξασμένον εἰς τοὺς αἰῶνας.

Εἰς τὸ βιβλίον του «Τὸ δράμα ἑνὸς Ἀρχιεπισκόπου» ἐκφράζει τὴν πικρίαν του ὅτι δὲν ἔτυχε τῆς συμπαραστάσεως τῆς τότε Κυβερνήσεως. Λυποῦμαι ὅτι δὲν εἶχεν ἐγκαίρως πληροφορηθῇ ἀπὸ ἀρμοδιωτέρους αὐτό, τὸ ὅποιον μόλις ἐν ἔτος πρὸ τοῦ θανάτου του ἔμαθεν ἀπὸ ἐμέ. "Ὅτι δηλαδή ἡ τότε κυβέρνησις δὲν τὸν ἤθελε ἀπ' ἀρχῆς. Οἱ ἀνώτατοι ἐκπρόσωποί της εἶχον καταφθάσει εἰς τὴν αἰθουσαν τῶν Συνεδριῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἐνῶ αὕτη συνεδρίαζε μὲ μόνον θέμα τὴν ἐκλογὴν του καὶ ἠξίωσαν νὰ διακοπῇ ἡ συνεδρία, πρὸς μα-

ταίωσιν τῆς ἐκλογῆς του. Τοῦτο βεβαίως δὲν ἔγινε, διότι κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀφίξεώς των εἶχεν ὀλοκληρωθῇ ἡ ἐκλογή. Κατ' ἐμὲ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης εἶχε διαγραφῇ τὸ δράμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἱερωνύμου. Τοῦτο ἐπηύξησαν καὶ ἄλλοι λόγοι, ἡ ἀναζήτησις τῶν ὁποίων ἀπόκειται εἰς τὸν ἱστορικὸν τοῦ μέλλοντος. Ἡμεῖς εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ μνήμη του θὰ παραμείνῃ αἰωνία, ὡς τὴν ἐγγυᾶται τὸ πολὺπλευρον ἔργον του.
